

СВОЄРІДНІСТЬ ПЕЙЗАЖНОЇ ЛІРИКИ ЛІНИ КОСТЕНКО (ПОЕЗІЇ РОЗДІЛУ «ХОЧЕТЬСЯ ЧУДА І ТРІШКИ ВИНА» ЗБІРКИ «ТРИСТА ПОЕЗІЙ») Вісник Дніпропетровського університету економіки та права ім. Альфреда Нобеля: Серія "Філологічні науки" № 1(17)2019. – Дніпро, 2019. – С. 185-194

УДК 821.161.2:82-14

Т.В. Філат

*доктор філологічних наук, професор,
завідуюча кафедрою мовної підготовки
ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»*

**СВОЄРІДНІСТЬ ПЕЙЗАЖНОЇ ЛІРИКИ ЛІНИ КОСТЕНКО
(ПОЕЗІЇ РОЗДІЛУ «ХОЧЕТЬСЯ ЧУДА І ТРІШКИ ВИНА»
ЗБІРКИ «ТРИСТА ПОЕЗІЙ»)**

У статті розглядається специфіка і етико-філософська основа пейзажної лірики Ліни Костенко, поетика втілення ідейного й образного ладу цього жанрового різновиду, виділяються традиційні та новаторські риси ліричних віршів розділу «Хочеться чуда и трішки вина» із збірки «Триста поезій».

В аналізованому розділі збірки проступають гостра спостережливість поетеси, духовне осмислення природи як етико-філософської категорії. Поетичний словник віршів Ліни Костенко типовий для національного ландшафту України. Як опорні слова в збірнику виступають номінації пір року (весна, літо, осінь), флора (польові та декоративні квіти, чагарники, дерева, ліс, сади), фауна.

Фауна репрезентує типових тварин, що мешкають на території України (ведмідь, білочка, кінь, лось, заєць, птахи, риби тощо). У сприйнятті ліричного суб'єкта фігурують астрономічні об'єкти (небо, сонце, місяць), метеорологічні явища і стихії (вітер, гроза, дощ, туман, пожежа), а також об'єкти земної поверхні (річка, озеро, берег, гори).

Перераховані пейзажні компоненти, їх природні особливості не ізольовані в сприйнятті героя, а своєрідно поєднані в ліричному розумінні краси. Природа не відчужена від героя, а органічно злита з ним.

У пейзажній ліриці Ліни Костенко домінує тема гармонії людини і природи. Поетеса як центральну виділяє екологічну проблематику, акцентує увагу на аспекті співвідношення природи і суспільства, що руйнує її в корисливих цілях.

Ключові слова: етико-філософський, поетичний словник, пейзажні замальовки, варіативність образів, екологічний конфлікт.

В статье рассматриваются специфика и этико-философское основание пейзажной лирики Лины Костенко, поэтика воплощения идейного и образного строя этой жанровой разновидности, выделяются традиционные и новаторские черты лирических стихотворений раздела «Хочеться чуда і трішки вина» из сборника «Триста поезій».

В пейзажной лирике Лины Костенко доминирует тема гармонии человека и природы. Поэтесса в качестве центральной выделяет экологическую проблематику, акцентирует внимание на аспекте взаимоотношений природы и общества, разрушающего её в корыстных целях.

Ключевые слова: этико-философский, поэтический словарь, пейзажные зарисовки, вариативность образов, экологический конфликт.

Дослідники творчості Ліни Костенко високо оцінюють етико-філософське трактування проблеми «людина та природа» у творчості поетеси [1; 2; 3; 4]. Г. Клочек відзначає, що «поезії Ліни Костенко з екологічної теми змушують пройнятися тривогою за долю нашої природи... природа – це не просто буденні степ, трава, річка, ліс, сонце, туман, дощ і вітер, а дарований Богом дивосвіт, в якому ти знаходиш красу, спокій, взаєморозуміння, відновлюєш свої сили, заражаєшся радістю існування» [5, с. 254]. Художній світ поезії Ліни Костенко розмаїтий, поетичний, емоційно насичений особливим світовідчуттям

ліричного суб'єкта, який не тільки закоханий в Україну, але й знаходиться в органічній гармонії зі своєю країною. Поетеса продовжує кращі гуманістичні традиції пейзажної лірики української та світової літератури. Можна погодитися з думкою Світлани Барабаш, яка вважає, що пейзаж у ліриці Ліни Костенко – це сфера «поетичного філософствування»: «Поетичний пейзаж як драматичне дійство у тексті Ліни Костенко має особливу тональність – лагідну, співчутливу, розуміючу... Кольоровий спектр щедро опромінює печальну мить надією. Відчуваємо, як ситуація катарсису викликає емпатію для оптимізації поетичного кадру... Природа в контексті творчості Ліни Костенко – світ багатовекторний, багатоаспектний. Минуле – сучасне – майбутнє перебувають у стані рівноправної проекції на живий, пульсуючий, мислячий, етично і національно визначений світ рідного континууму буття» [6, с. 40].

Як правильно вважає О. Векуа, «який би текст зі словесної пейзажистики Ліни Костенко ми не взяли, саме етичний аспект її образного живописання лишається величиною постійною» [7, с. 23]. Дослідниця виділяє головні аспекти пейзажного світу поетеси: «Чутливість до вібрацій живого світу, що проникають у душу глибин світобудови, уміння слухати серце природи, відкрите високому духові, співзвучність із навколишнім – це домінантні принципи світомислення Ліни Костенко» [7, с. 23]. М. Слабошпицький обґрунтовує причини неймовірної точності та ємкості поетичної творчості поетеси, зокрема присвяченій природі: «Ліна Костенко – рідкісний майстер у володінні словом. Вона на диво органічно творить свій звукопис... Несподіваність і духовна пластика її поетичних образів несе в собі особливу емоційну силу...» [8, с. 125]. В.А. Захарова абсолютно справедливо стверджує, що «поезії Ліни Костенко про сад, осінь і ліс створюють в уяві читача неповторні картини української природи, багаті на кольори. Часто лірична героїня уподібнює себе до поля – осіннього, покинутого, спустошеного, змученого. Осінній пейзаж передає почуття ліричної героїні. «Стриптизи осені» малюють картину печалі та смутку, беззахисності, покинутості, убогості. У поля забрали все, після мук і терзань залишилося воно з надією, що його

страждання не минули марно. Зів'яли квіти, з дерев злетіли останні листочки, і лірична героїня, ототожнена з полем, розуміє цю оголеність, безпомічність перед будь-якою загрозою. Для яскравішого відображення вищесказаного поетеса використовує перифраз «стриптизи осені», щоб передати самотність ще вчора багатобарвної і неповторно красивої природи, коли осінь стає пустою» [9, с. 21].

Літературознавці єдині в оцінці естетично значущого поєднання мальовничості, в якій проступає гостра спостережливість поетеси, з її духовним осмисленням природи як етико-філософської категорії. Якщо звернутися до конкретного аналізу розділу «Хочеться чуда і трішки вина», що міститься в збірнику «Триста поезій», то його поетичний словник, перш за все, типовий для позначення національної флори України. Ліна Костенко звертається до різних пір року, віддаючи перевагу осені. «Відомо, що поети люблять осінь—наголошує Григорій Клочек. – Чому? Відповідей може бути багато. Можливо, тому, що сама по собі осінь активізує природну здатність справжнього поета до співпереживання: як-не-як, а в самій осені завжди відчутний драматизм (хай навіть і легкий) прощання зі щойно відбуялим літом. Осінь змушує загострено переживати невинний перебіг часу. Осінь – мов часова вершина, з якої добре проглядається минуле, та й про майбутнє теж думається» [5, с. 249].

Всі чотири пори року присутні в пейзажній ліриці Ліни Костенко. Як опорні слова виступають і в назвах віршів, і в їхніх текстах розділу «Хочеться чуда і трішки вина» номінації пір року: **весна** («Блискоче ніч перлиною Растреллі», «Люблю чернігівську дорогу...», «Дощі програють по городах гаму», «Лежать сніги. Я виглядаю весну»), **літо** («Марнували літечко, марнували», «Люблю чернігівську дорогу...», «Листопад», «Осінній сад ще яблучка глядить...», «Стриптизи осені, і дріж святого Вітта...»), **осінь** («Пробачте, осінь, я вас не впускаю», «Ставить осінь на землю свою золоту жирандоль», «Осінній день, осінній день, осінній!», «Шипшина важко віддає плоди», «Листопад», «Осінній сад ще яблучка глядить...», «Стриптизи осені, і дріж святого Вітта...», «Біднесенький мій ліс, він зовсім задубів!», «Жовтенька

квітка хилитається», «Старі дуби, спасибі вам за осінь...»), **зима** («На цямру монастирської кринички...», «До шибки притулився голубок», «Синички на снігу», «Зустрілось двоє, хлопець і дівча», «Лежать сніги. Я виглядаю весну», «На віях тиші мерехтять сніжинки», «І сонце, й сніг, і ожеледь, все разом», «Ще плечі сосен в срібних еполетах...», «Сніги метуть. У вікнах біле мрево», «Над Везувієм сніг. Над фіордами спека»).

Весна, літо, осінь, зима демонструють своєрідний кругообіг та символізують циклічність життя природи й людини, де все має свій початок і кінець. Але як і в творчості Лесі Українки – улюбленої поетеси Ліни Костенко, «кінець» ніколи не є абсолютною інстанцією. Він символізує народження нового, воскресіння життя для подальшого розвитку та вдосконалення, що яскраво висловлено в заключному монолозі Мавки з «Лісової пісні»:

Легкий, пухкий попілець
ляже, вернувшись, в рідну землю,
вкупі з водою там зростить вербицю, –
стане початком тоді мій кінець [10, с. 221].

Ці рядки перегукуються з думкою Ліни Костенко про нескінченність буття і «вічність» природи:

І все кружляє в дивній круговерті,
саме в собі шукає опертя.
І є природа. І немає смерті.
Є тільки різні стадії буття [11, с. 389].

Широко представлена в розділі «Хочеться чуда і трішки вина» **флора**, зокрема **ліси** («Сосновий ліс перебирає струни», «Мене ізмалку люблять всі дерева...», «Цей ліс живий. У нього добрі очі», «Пекучий день... лісів солодка млява...», «Пролом хмари», «Ми виїхали в ніч. І це було шаленство», «Десь, кажуть, є гора, де не співають птиці», «Вже третій день живу у лісі...», «Біднесенький мій ліс, він зовсім задубів!», «Ліс теж змінився. Може,

постарів»). Згадуються і конкретні **дерева**: **сосна** («Сосновий ліс перебирає струни», «Щасливиця, я маю трохи неба...»), «Ліс теж змінився. Може, постарів», «Пекучий день... лісів солодка млява...»), **береза** («Сосновий ліс перебирає струни», «Цей ліс живий. У нього добрі очі», «Ставить осінь на землю свою золоту жирандоль», «Ті журавлі, і їх прощальні сурми...»), «Біднесенький мій ліс, він зовсім задубів!», «Старі дуби, спасибі вам за осінь...»), «Заворожили ворони світанок», «Усе змінилось. Люди і часи»), **верба** («Мене ізмалку люблять всі дерева...»), «Ті журавлі, і їх прощальні сурми...»), «Як сірничок, припалений від сонця...»), **калина** («Ті журавлі, і їх прощальні сурми...»), **ясень** («Люблю чернігівську дорогу...»), **дуб** («Біднесенький мій ліс, він зовсім задубів!»), **горобина** («На цямру монастирської кринички...»), **тополя** («Заходить сонце за лаштунки лісу»), **груша, слива** («Соловейко застудився»), **яблуня** («Блискоче ніч перлиною Растреллі»). При цьому назви конкретних представників української флори емоційно забарвлені сприйняттям-оцінкою ліричного суб'єкта.

У пейзажних замальовках зазначеного розділу згадуються й інші рослини: **польові та декоративні квіти** («Здивовані квіти», **дзвіночки**: «Польові дзвіночки», **жоржини**: «Стоять жоржини мокрі-мокрі», **тюльпани**: «Щасливиця, що маю трохи неба...»), **айстри**: «Осінній день, осінній день, осінній!»), **трави** (звіробій: «Йду в Карпатах крізь летючі хмари...»; спориш: «Люблю чернігівську дорогу...»), **кущі** («Шипшина важко віддає плоди»). Крім дикої природи, у світосприйнятті ліричного суб'єкта фігурують і рукотворні об'єкти – **сади** («Блискоче ніч перлиною Растреллі», «Осінній сад ще яблучка глядить...»), «Над Везувієм сніг. Над фіордами спека»). Ліричний суб'єкт сприймає не тільки дерева, квіти, сади, але навіть і **гриби** – супутники лісу («Цей ліс живий. У нього добрі очі», «Біднесенький мій ліс, він зовсім задубів!», «Усе змінилось. Люди і часи»). **Фауна** в поетично-образному словнику Ліни Костенко репрезентує типових тварин, що мешкають на території України: **ведмідь** («Цей ліс живий. У нього добрі очі», «Люблю чернігівську дорогу...»), **білочка** («Вже третій день живу у лісі...»), «Лежать

сніги. Я виглядаю весну»), **кінь** («Осінній сад ще яблучка глядить...»), **лось** («Вдень ще літо, а надвечір – осінь»), **заєць** («І сонце, й сніг, і ожеледь, все разом»), **павук** («Десь, кажуть, є гора, де не співають птиці», «Вже третій день живу у лісі...»), **риба** («Гроза проходила десь поруч. Було то блискавка, то грім», «Сіре місто, бетонна маро...»), **кіт**, **лисиця** («Коти, зайці, ведмедики, лисиці...»), **собака** («Вже третій день живу у лісі...»), **їжак** («Ліс теж змінився. Може, постарів»), **птахи** («Вночі із хаосу безсоння...», «Щасливиця, я маю трохи неба...», «Десь, кажуть, є гора, де не співають птиці», «Ставить осінь на землю свою золоту жирандоль», «Старі дуби, спасибі вам за осінь...»).

Птахи України найбільш часто зустрічаються в цьому розділі, причому поетеса створює досить повний їхній перелік: **журавлі** («Ті журавлі, і їх прощальні сурми...»), **голуби** («До шибки притулився голубок»), **ворони** («Заворожили ворони світанок...»), **синички** («Синички на снігу»), **солов'ї** («Все, що буде, було і що є на землі...», «Блискоче ніч перлиною Растреллі», «Не треба класти руку на плече», «Соловейко застудився»), **лелеки** («Після дощів смарагдова діброва...», «Над Везувієм сніг. Над фіордами спека»), **орли** («Йду в Карпатах крізь летючі хмари...»).

У сприйнятті ліричного суб'єкта фігурують не тільки конкретні представники флори і фауни, а й астрономічні об'єкти: **небо** («Щасливиця, я маю трохи неба...», «Вечірнє сонце, дякую за день!», «Йду в Карпатах крізь летючі хмари...», «Ми виїхали в ніч. І це було шаленство», «Після дощів смарагдова діброва...», «Ті журавлі, і їх прощальні сурми...»), **сонце** («Вечірнє сонце, дякую за день!», «Забіжу за наслідки й причини», «Цей ліс живий. У нього добрі очі», «Йду в Карпатах крізь летючі хмари...», «Пролом хмари», «Стоїть у ружах золота колиска», «Після дощів смарагдова діброва...», «До шибки притулився голубок», «Заворожили ворони світанок», «Як сірничок, припалений від сонця...»), **місяць** («Сосновий ліс перебирає струни»), зорі («Заходить сонце за лаштунки лісу»).

В образно-поетичному словнику Л. Костенко виступають також такі типові об'єкти земної поверхні, як **річка** («Сосновий ліс перебирає струни»,

«Гроза проходила десь поруч. Було то блискавка, то грім», «Після дощів смараглова діброва...», «Марнували літечко, марнували»), **озеро** («Я хочу на озеро Світязь...», «Цей ліс живий. У нього добрі очі»), **криничка** («На цямуру монастирської кринички...»), **берег** («Щасливиця, я маю трохи неба...», «Люблю чернігівську дорогу...»), **гори** («Йду в Карпатах крізь летючі хмари...», «Пролом хмари», «Десь, кажуть, є гора, де не співають птиці», «Блискоче ніч перлиною Растреллі»). Широко представлені в поезії й метеорологічні явища і стихії: **вітер** («Цей ліс живий. У нього добрі очі», «Пекучий день... лісів солодка млява... », «Блискоче ніч перлиною Растреллі»), **гроза** («Гроза проходила десь поруч. Було то блискавка, то грім», «Цей ліс живий. У нього добрі очі», «Пекучий день... лісів солодка млява... », «Йду в Карпатах крізь летючі хмари...», «Пролом хмари», «Ми виїхали в ніч. І це було шаленство»), **хмари** («Буває мить якогось потрясіння...», «Гроза проходила десь поруч. Було то блискавка, то грім», «Цей ліс живий. У нього добрі очі», «Йду в Карпатах крізь летючі хмари...», «Пролом хмари», «Стоїть у ружах золота колиска»), **дощ** («Цей ліс живий. У нього добрі очі», «Після дощів смараглова діброва...», «Пробачте, осінь, я вас не впускаю», «Ставить осінь на землю свою золоту жирандоль», «До шибки притулився голубок», «Дощ полив, і день такий полив'яний», «Дощі програють по городах гаму»), **туман** («Марнували літечко, марнували», «Ставить осінь на землю свою золоту жирандоль», «Заворожили ворони світанок»). Таке органічне поєднання природних астрономічних об'єктів і метеорологічних явищ, людей, тварин, птахів створює багатогранне сприйняття природи поетесою. Необхідно підкреслити, що перераховані пейзажні компоненти, їхні особливості не ізольовані, а своєрідно поєднані в ліричному переживанні природної краси, що не відчужена від героя, а своєрідно злита з нею. Хоча в поезіях явно переважають природні об'єкти, однак ліричний суб'єкт не проходить повз «ознаки» цивілізації. Так, у вірші «Блискоче ніч перлиною Растреллі» вводиться елемент урбаністичної топографії – Боричів узвіз («З гори збігає Боричів узвіз»). Згадується також знаменитий урбаністичний архітектор

Растреллі («Блискоче ніч перлиною Растреллі»), а також князь Володимир («В таке цвітіння, князю Володимире, / тобі не сумно бути кам'яним?»).

Іноді опис-переживання пейзажу ліричним суб'єктом обмежується лише одним словом-образом, часто заснованим на втіленні, ототожненні рослин з особливостями людини. А іноді поетеса створює розгорнутий пейзаж. До першої групи творів можна віднести вірші, де опис пейзажу подано в системі його характерних деталей. Поетеса об'єднує мальовничу наочність пейзажу, що відтворює гостру спостережливість ліричного суб'єкта, з передачею його емоцій, породжених особливим органічним зв'язком з рідною українською природою, найчастіше заснованим на їхній гармонійній єдності. Природа не ворожа, не антонімічна ліричному суб'єкту, а знаходиться в гармонійному зв'язку між ліричним суб'єктом і сферою його сприйняття, де ліричний суб'єкт виступає не як сторонній спостерігач, а як органічно пов'язаний з природою. При цьому одні й ті ж пейзажні деталі флори і фауни породжують різноманітні почуття й асоціації ліричного суб'єкта, якими він ділиться з читачами. Ліричний суб'єкт костенківської пейзажної лірики виступає як гуманіст, патріот, інтелектуал, знавець і рідної національної літератури, і літератури інших країн.

У пейзажних замальовках виникає повторюваність образів і ситуацій, але вони не дублюють один одного, а створюють певну варіативність. Так, наприклад, в описі лісу постає то лише його просте згадування («Мене ізмалку люблять всі дерева..»), «Пекучий день... лісів солодка млява...», «Пролом хмари», «Ми виїхали в ніч. І це було шаленство», «Десь, кажуть, є гора, де не співають птиці»), то його метафоризація («Сосновий ліс перебирає струни»), то більш широка мальовничість («Цей ліс живий. У нього добрі очі», «Вже третій день живу у лісі...»), «Біднесенький мій ліс, він зовсім задубів!», «Ліс теж змінився. Може, постарів»).

Одним з улюблених опорних образів пейзажної лірики виступає, як уже зазначалося, ліс, який найчастіше має метафоричне забарвлення. Поетеса співвідносить ліс з людиною, вводить назви різноманітних дерев, характерних для українського лісового пейзажу (сосна, дуб, верба, горобина, береза, тополя,

калина, груша). Найменування рослин виступають рідше, але при цьому поетеса звертається до найбільш репрезентативних і опорних образів українського лісового пейзажу – кущів, трав, квітів та іншої рослинності (шипшина, польові дзвіночки, звіробій, спориш, жоржини, айстри). Крім образів національної флори, які домінують у пейзажній ліриці поетеси, вводяться назви представників української фауни. Об'єднує мальовничу флору і фауну віршів поетеси глибоко емоційне сприйняття їх ліричним суб'єктом, де людина і навколишнє природне середовище, як уже зазначалося, знаходяться в гармонійній єдності, а не конфронтації. Ліричний суб'єкт виступає своєрідним двійником поетеси, який сприймає і відтворює природу не як щось вороже, чуже, а, навпаки, рідне, прекрасне.

Однією з характерних особливостей пейзажної лірики поетеси є те, що в ній не тільки домінує ліричний суб'єкт, який виступає оглядачем природи, а й те, що в ній не присутні люди-персонажі. Ліна Костенко створює ситуацію, в якій ліричний суб'єкт настільки поглинений сприйняттям природи, з якою він перебуває в гармонійній єдності, що його нібито не цікавлять інші люди. Але «іншими людьми» виявляються читачі, які знаходяться наче поза текстом твору, але включаються в нього опосередковано, за допомогою ліричного суб'єкта, що переживає і тлумачить природу та її явища. Безлюдний пейзаж у своєму підтексті містить думку про важливість для поетеси читача, якому й адресуються твори. Як правило, заголовки є прямим авторським словом, у той час як текст віддається ліричному суб'єкту. І те, що надтекстова назва твору дуже часто збігається з першим рядком, свідчить про глибокий внутрішній зв'язок поетеси – Ліни Костенко – і створеного нею ліричного суб'єкта. Тому можна говорити про особливу автобіографічність її ліричного суб'єкта.

Письменниця класифікує свої твори не за принципом традиційного проблемно-тематичного циклу, а як потік ліричних роздумів на різні теми. Вона зберігає функцію зв'язку назви з твором, ніби виділяючи головну тему вірша цією назвою. Заголовки, характерні для пейзажної лірики Ліни Костенко, де перерахування флори і фауни, а також природних явищ (гроза, вітер, дощ,

туман) і «топографічних» об'єктів (озеро, річка, ліс, сад, берег тощо), є опорними образами, що поєднують власне національний колорит з їх загальнолюдським змістом, властивим Землі, незалежно від географії.

Ряд назв пов'язаний з етико-психологічними і філософськими проблемами. При цьому поетика назв ніби представляє собою визнання ліричного суб'єкта, який акцентує увагу або на пейзажних деталях, або на складових елементах фауни, які об'єднані єдиним світовідчуттям гармонійної причетності ліричного суб'єкта до цих явищ. Він усвідомлює себе невід'ємною частиною природи, яку тонко відчуває, відтворює, милується і цим ділиться зі своїм читачем, змушуючи його точно так само, як і він, любити й цінувати довкілля своєї країни. Завдяки такій естетичній концепції поетеси традиційні елементи пейзажної лірики одночасно стають не тільки описово-образотворчим засобом, а й передають почуття, переживання ліричного суб'єкта, який виступає не стороннім спостерігачем природи, а її невід'ємною частиною, яка становить з нею особливу емоційно-філософську єдність. Завдяки цьому дескриптивна пейзажна лірика набуває рис і особливостей лірики етико-філософської, психологічної, патріотичної. Новація письменниці полягає саме в поєднанні традиційної пейзажної лірики (описово-психологічної, емоційної) з лірикою філософських роздумів. Екземпліцидним є вірш «Сосновий ліс перебирає струни», де виникає розгорнутий пейзаж. Центральним образом вірша є сосновий ліс, що дається не тільки через сприйняття-спостереження ліричного суб'єкта, а й ліричного героя, який прямо проникає в текст, підкреслює свою присутність у лісі:

Десь голос мій шукає моїх друзів,
і хтось чужий кричить мені: ау! [11, с. 275].

Крім дерев, згадуються **вітер** («Кладуть вітри смичок на тятіву»), **ріка** («Над берегами вічної ріки»). Зорові образи влучно поєднані з їхніми слуховими відповідниками: **луна** («І блукають луни...», «Рокоче тиша на глухих басах»). Завдяки цьому різноманіттю виникає живе, багатогранне

сприйняття лісу ліричним суб'єктом, що і сприяє виникненню об'ємного, зорово-слухового образу лісу.

Ці місткі образи, що створюють пейзаж лісу, змінюються ліричною рефлексією героя, вираженою системою метафоричних образів:

Світає світ в терновому галуззі.

Кладуть вітри смичок на тятіву [11, с. 275].

А кінцівка об'єднує як систему зорово-слухових образів, так і рефлексію героя, що виникає завдяки їм:

І знову тиша. Лиш блукають луни.

Крізь день, крізь мить,

крізь душу, крізь віки.

Сосновий ліс перебирає струни

над берегами вічної ріки... 11 [11, с. 275].

Іноді пейзаж постає як сприйняття-рефлексія ліричного суб'єкта, втілене в авторському «я», де названі не тільки дерева (верба, бузина), але їх сприйняття доповнюється системою риторичних запитань, звернених до природних явищ: «чому верба, від крапель кришталева, / мені сказала: «Здрастуй!» – крізь туман. / Чому ліси чекають мене знову, / на щит піднявши сонце і зорю» [11, с. 284].

При цьому ліричний суб'єкт не тільки відчуває себе гармонійною частиною природи, а й говорить про це:

Я їх люблю. Я знаю їхню мову.

Я з ними теж мовчанням говорю [11, с. 284].

Одним з центральних образів пейзажної лірики Ліни Костенко виступає ліс. Так, у вірші «Цей ліс живий. У нього добрі очі» ліс постає в спогадах різних **дерев** (береза, сосна, дуб), **лісової рослинності** (трава, гриби), **звірів** (ведмідь). Крім лісового пейзажу, згадуються й інші пейзажні деталі: **озеро** («малі озерця»), **хмари** («колише хмара»), **сонце** («багряне сонце»), **грим** («втомлені громи»). При цьому вказані деталі осмислюються метафорично: «Старезні пні, кошлаті поторочі, / літопис тиші пишуть у траві», «Дубовий Нестор дивиться крізь пальці...», «І сонний гриб в смарагдовій куфайці / дощу

напився і за день підріс», «і десь на пні під сивою сосною / ведмеді забивають доміно» [11, с. 286].

У пейзажній ліриці Ліни Костенко ліричний суб'єкт малює тільки благодатну гармонійну природу, з якою він органічно злитий, спостерігаючи її різноманітність, красу, мальовничість. Природа не ворожа герою, не просто є об'єктом його спостереження, а формує важливу частину його духовного, емоційного світу. Пейзаж у Ліни Костенко пропущений через її серце і розум, де візуально-звукові образи дуже часто метафоризовані, збагачені різними асоціаціями, передає не тільки зовнішні спостереження ліричного суб'єкта, а й його емоційне сприйняття.

Хоча в пейзажній ліриці Ліни Костенко, де показана гармонія між людиною і природою, є й інші поезії, де домінує екологічний конфлікт між ними. Так, наприклад, у віршах чорнобильського циклу розкривається тема трагічного конфлікту між людиною і природою [12; 13]. У збірці є група віршів, у центрі якої стоять сучасні екологічні проблеми, де головним виявляється конфлікт між природою і цивілізацією: поетеса знаходить об'ємний символічний образ Прометеєвого вогню як символу цивілізації:

Облети, моя птахо, те царство вугляне,
що вжило неналежно Прометеїв вогонь [11, с. 365].

Ліна Костенко завжди знаходить виразні відомі образи або називає не менш відомі географічні пункти Землі, де вимальовується і розгортається екологічна катастрофа («Над Везувієм сніг. Над фіордами спека»). У вірші виникають образи Землі, її звичні природні явища, спотворені екологічними ситуаціями, породженими нерозумним ставленням людини до природи:

День нахмурилась ніччю. Переглянуться зорі.
Озирнеться комета. Заплачуть дощі,
що Земля вже пустельна, і ріки вже хворі,
і немає ж куди повернутись душі [11, с. 365].

Ліричний суб'єкт сприймає екологічну проблему як глибоко трагічну для людства. Поетеса виділяє й конкретні ворожі людині та природі сили

(«Радіаційна мжичка попекла, / дощі кислотні вижовтили крону?» [11, с. 319]). При цьому наскрізним для всього вірша є образ лісу, який також видозмінюється. Якщо в більшості віршів він постає як символ краси природи, допомагає людині, його діяльності, то у вірші «Ліс теж змінився. Може, постарів» ліс змінюється. І поетеса пояснює, що це відбувається через кислотні радіоактивні дощі, нерозумну діяльність людини.

Таким чином, у пейзажній ліриці Ліни Костенко поєднуються твори, де домінує тема гармонії людини і природи, з віршами, які акцентують руйнівний аспект співвідношення природи і суспільства. Поетесу глибоко хвилює проблема взаємостосунків між природою і людиною, яка нехтує гармонією, руйнує довкілля в корисливих цілях. Провідною в усіх поезіях Ліни Костенко є думка про те, що гармонія між людиною (дитям природи) та природою (Божим творінням) відповідає законам Всесвіту. І коли порушуються ці закони, на суспільство чекають руйнація, духовна деградація та повне вимирання. Саме тому найпопулярніша поетеса України, духовний символ нації стверджує своєю творчістю необхідність постійної роботи для розвитку гармонічних взаємостосунків між людиною і природою.

Список використаних джерел

1. Качуровський І. Поезія Ліни Костенко / І. Качуровський. Променисті силуети: Лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – С. 640–645.
2. Бернадська Н.І. Ліна Костенко. Українська література ХХ століття: Навч. посібник для старшокласників та вступників до вищих навч. закл. / Н.І. Бернадська. – К.: Знання-Прес, 2008. – С. 207–218.
3. Дзюба І.М. Є поети для епох / І.М.Дзюба. – К.: Либідь 2011. – 208 с.
4. Гундорова Т. Пост-Чорнобиль: катастрофізм як нова національна ідея / [Електронний ресурс] / Тамара Гундорова. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/columns/2011/02/05/101231/>

5. Ліна Костенко: Навчальний посібник-хрестоматія / Ідея, упорядкування, інтерпретація творів Григорія Ключека. – Кіровоград: Степова Еллада, 1999. – 320 с.
6. Барабаш С.Г. Творчість Ліни Костенко в ідейно-художньому контексті літературної доби: автореф. дис. ... докт. філол. наук / С.Г. Барабаш. – Львів, 2004. – 52 с.
7. Векуа О.В. Часопросторова модель пейзажу Ліни Костенко: процесуальність і подійність крізь призму усної колективної творчості / О.В. Векуа // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки // Філологічні науки. Літературознавство. – 9. – Луцьк. – 2015 – С. 21–26.
8. Слабошпицький М.Ф. Ліна Костенко // Історія української літератури ХХ ст.: у 2 кн. – К., 1998. – Кн. 2: Друга половина ХХ століття. – С. 120–125.
9. Захарова В.А. Засоби естетичної виразності в інтимній ліриці Ліни Костенко / В.А. Захарова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, 2015. – № 19.– Том 2. С. 20–24.
10. Леся Українка. Поезія. Драматургічні твори / Леся Українка. – К.: Наукова думка. – 2008. – 384 с.
11. Костенко Ліна. Триста поезій. Вибрані вірші / Ліна Костенко – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2015. – 416 с.
12. Філат Т.В. Особливості художнього трактування трагедії Чорнобиля в ліриці Ліни Костенко (стаття перша) / Т.В. Філат // Проблеми сучасного літературознавства: Збірник наукових праць.– Одеса: Астропринт, 2018. – Випуск 26. – С. 183–196.
13. Філат Т.В. Особливості художнього трактування трагедії Чорнобиля в ліриці Ліни Костенко (стаття друга) / Т.В. Філат // Проблеми сучасного літературознавства: Збірник наукових праць. – Одеса: Астропринт, 2018. – Випуск 27. – С. 165–176.

ORIGINALITY OF LINA KOSTENKO'S LANDSCAPE LYRICS (POETRY OF SECTION «WANTING MIRACLE AND A BIT OF WINE» COLLECTION OF «TREE HUNDRED POETRIES»)

Tetyana V. Filat, SE «Dnipropetrovsk Medical Academy of HM of Ukraine». E-mail: tatanafilat@gmail.com

Keywords: ethical-philosophical, poetic dictionary, landscape sketches, variation of images, ecological conflict.

In the article the specificity and ethical-philosophical basis of the landscape lyric of Lina Kostenko is discussed, the poetics of the embodiment of the ideologic and imaginative structure of this genre variety, the traditional and innovative features of the lyrical poems of the section «Wanting Miracle and a Bit of Wine» from the collection «Three hundred poetries» is highlighted.

In the analyzed section, sharp observation skills of the poetess, a spiritual understanding of the nature as an ethical-philosophical category appear. Lina Kostenko's poetic dictionary of poems is typical for the national landscape of Ukraine. Nomination of seasons (spring, summer, autumn), flora (field and ornamental flowers, bushes, trees, forest, gardens) act as prop words.

As it has already been denoted, the forest is one of the favorite supporting symbols of landscape lyrics, which image most commonly appears as a metaphor relating the wood to the man. The poetess introduces the names of various trees, representative for the Ukrainian woodland landscape (pine, oak, osier, rowan-tree, birch, poplar, viburnum, pear-tree).

In addition to the characters of national flora, predominant in the poetess' landscape lyrics, the representatives of Ukrainian fauna are introduced as well.

The fauna represents typical animals living on the territory of Ukraine (bear, squirrel, horse, elk, hare, birds, fish, etc.). Astronomical objects (the sky, the sun, the moon), meteorological phenomena and elements (wind, thunder, rain, fog, fire), as

well as objects of the earth's surface (river, lake, coast, mountains) appear in the perception of a lyrical subject.

The listed landscape components, their natural features are not isolated in the perception of the hero, but are uniquely combined in the lyrical understanding of beauty. Nature is not alienated from the hero, but organically merged with him.

Poetess unites picturesque visualization of landscape, recreating acute obviousness of lyric subject, with the transference of its emotions, originated by special organic connection with native Ukrainian nature, most often based on their harmonic unanimity. The Nature is not hostile, not antonymic to the lyric subject, and it occurs in harmonic connection between it and the sphere of its perception, where lyric subject does not act like the observer, it is organically associated with the nature. The same flora and fauna details of landscape generate its diverse feelings and associations, shared with the readers. L. Kostenko's subject of landscape lyrics outstands as a humanist, a patriot, an intellectual, an adept not only of the national literature, but of the foreign one as well.

The theme of a human and nature harmony dominates in Lina Kostenko's landscape lyrics. The poetess singles out environmental issues as a central one, focusing on the aspect of the relationship between the nature and society, which destroys it from mercenary motives.

References

1. Kachurovskij I. (2008), Poeziya Lini Kostenko [Poetry by Lina Kostenko. Shining silhouettes: Lectures, reports, articles, essays, studies], Promenisti silveti: Lekciyi, dopovidi, statti, eseyi, rozvidki, Kyiv: Vid. dim "Kiyevo-Mogilyanska akademiya", p. 645.
2. Bernadska N.I. (2008), Ukrayinska literatura 20 stolittya [Ukrainian literature of the 20th century], Kyiv, p.p. 207-218.
3. Dzyuba I. (2011), E poeti dlya epoh [There are poets for epochs], Kyiv: Libid, 208 p.

4. Gundorova T.(2012), Post-Chornobil: katastrofizm yak nova natsionalna ideya [Post-Chernobyl: catastrophism as a new national idea], Availabe at: <http://life.pravda.com.ua/columns/> (accessed 5 February 2011).
5. Lina Kostenko (1999), Navchalniy posibnik-hrestomatiya [Textbook-reader. Idea, compilation, interpretation of works by Hryhoriy Klochek], Ideya, uporyadkuvannya, interpretatsiya tvoriv Grigoriya Klocheka. Kirovograd, 320 p.
6. Barabash S.G. (2004), Tvorchist Lini Kostenko v idejno-hudozhnomu konteksti literaturnoyi dobi. Avtoref. diss. ... dokt. filol. nauk [Lina Kostenko's creativity in the ideological and artistic context of the literary era. Extended abstract of doct. sci. diss.]. Lviv, 52 p.
7. Vekua O.V. (2015), Chasoprostorova model pejzazhu Lini Kostenko: procesualnist i podijnist kriz prizmu usnoyi kolektivnoyi tvorchosti [Time-spatial model of landscape of Lina Kostenko: procedurality and eventivity through the prism of the verbal collective folklor. Bulletin of Lesia Ukrainka East-European National University. Philological sciences. Literary studies], Naukovij visnik Shidnoyevropejskogo nacionalnogo universitetu im. Lesi Ukrayinki, Filologichni nauki. Literaturoznavstvo, no. 9, p.p. 21-26.
8. Slaboshpitskiy M. (1998), Lina Kostenko. Istoriya ukrainskoyi literaturi 20 st.: u 2 kn., [Lina Kostenko, History of Ukrainian Literature of the 20th century in 2 buks. Book 2: Second half of the 20 century], Kn. 2: Druga polovina 20 stolittya, Kyiv, p.p. 120-125.
9. Zaharova V.A. (2015), Zasobi estetichnoyi viraznosti v intimnij lirici Lini Kostenko [Means of aesthetic expressiveness in the intimate lyrics of Lina Kostenko. Bulletin of International Humanitarian University. Series: Philological sciences], Naukovij visnik Mizhnarodnogo gumanitarnogo universitetu. Ser.: Filologiya, no. 19. Vol 2, p.p. 20-24.
10. Lesya Ukrayinka (2008), Poeziya. Dramaturgichni tvoriv [Poetry. Dramatic writings], Kyiv: Naukova dumka, 384 p.

11. Kostenko Lina (2015) Trista poeziy. VibranI virshi [Three hundred poetic works. Selected poems], Lina Kostenko, Kyiv: A-BA-BA-GA-LA-MA-GA, 416 p.
12. Filat T.V. (2018), Osoblivosti hudozhnogo traktuvannya tragediyi Chornobilya v lirici Lini Kostenko (stattya persha) [Features of artistic interpretation of the tragedy of Chernobyl in the lyrics of Lina Kostenko (article one). Problems of modern literary studies: collection of research papers], Problemi suchasnogo literaturoznavstva: Zbirnik naukovih prac. Issue 26, Odesa: Astroprint, p.p. 183-196.
13. Filat T.V. (2018), Osoblivosti hudozhnogo traktuvannya tragediyi Chornobilya v lirici Lini Kostenko (stattya druga) [Features of artistic interpretation of the tragedy of Chernobyl in lyrics of Lina Kostenko (article two). Problems of modern literary studies: collection of research papers], Problemi suchasnogo literaturoznavstva: Zbirnik naukovih prac. Issue 27, Odesa: Astroprint, p.p. 165-176.